

# Umor pod Sv. Trojico

IVO ŽAJDELA

Partizani so 21. avgusta 1941 v Brezju pri Krtini ubili trgovca in gostilničarja Franca Marna - Šimenčka. Bil naj bi »nemški zaupnik«. Trgovec in gostilničar je seveda moral komunicirati z oblastjo, to pa je bil takrat okupator. V povračilnem ukrepu so Nemci tam ustrelili pet »talcev«. Tako so vzpostavili značilni vzorec.

**M**arko Žerovnik iz Komende je bil leta 1944 star dvanajst let in takrat je družina živela v Mengšu. V knjigi spominov *Po trnovi poti* (samozaložba, Komenda, 2014) je opisal, kako so otroci 4. januarja 1944 na griču Gobavica nad Mengšem prišli do grozljivega odkritja.

Sled je vodila v brezno Sapnica, iz kate-rega so potem žandarji potegnili šest trupel ljudi, ki so jih tja zmetali komunistični vosovci, potem ko so jih umorili.

Zaradi krutega zločina so Nemci 8. januarja 1944 pod Gobavico ustrelili 30 civilistov.

## »V bližini smo zaslišali streljanje iz strojnice«

Poglejmo nadaljevanje Žerovnikove pripovedi. Bilo je 8. januarja 1944 v Mengšu. »Približno pol ure pred streljanjem se nas je zbrala manjša skupina otrok na zaledeneli Pšati. Kot je bilo v navadi, smo se tudi tokrat postavili v dve nasprotni vrsti in začeli s 'hokejem' na ledu. Za pak smo izbrali prazno, nekoliko potolčeno pločevinasto konzervo, palice pa smo si naredili iz malo debelejših vej in jih očistili lubja. Ravno ko smo se dodobra ogreli, smo v bližini zaslišali streljanje iz strojnice. Od strahu smo popadali na tla, kar na led, od koder smo se počasi splazili na rob obrežja, visokega dober meter.«

## Bili so srednjih let, očetje in fantje

»Ker je po strojničnem rafalu posamezno še pokalo, smo se dvignili iz struge. Ko pa se je umirilo, smo še malo počakali, nato vstali in zagledali Nemce, ki so odhajali z morišča. Zadnji od njih je bil prav tisti visok oficir, ki me je pri hiralnici spraševal po mengeškem komisarju. On je bil tisti, ki je vsakemu talcu izvršil milostni strel v glavo.

Ko je oficir odšel za ostalimi nemškimi vojaki, je nasproti njemu izza hriba prišel neki civilist. Oficir je nanj takoj nameril pištolo, a jo je kmalu umaknil. Nato sta skupaj odšla z območja morije. Verjetno sta se dobro razumela. Kdo je bil tisti civilist, nisem nikoli izvedel.

Takoj ko so Nemci odšli, smo se zapodili proti postreljenim žrtvam, a še prej smo se ustavili in poiskali kraj, od koder je Nемец s strojnico pokosil talce, in to zato, da bi našli kak prazen naboj. Bili pa smo razočarani, ker smo našli samo enega praznega. Šele zatem smo pristopili k postreljenim žrtvam, ki so ležale v neurejenem krogu. Bili so povečini srednjih let, očetje in fantje.«

## Sočustvovali z žrtvami Sapnice in ustreljenimi talci

»Kasneje sem izvedel, da so bili večinoma s Primorskega. Eden izmed ustreljenih je imel na prsni sliko, na kateri sta bili dve svetlosliki kodrasti deklici, stari od tri do štirih let, ki sta ga v naročju smeje objemali. Ob pogledu na žrtve nas je tako pretreslo, da smo hitro zbežali v zavetje svojih domov. Čutili pa smo okupatorjevo zlo in sočustvovali tako z žrtvami Sapnice kot z ustreljenimi talci.

Nekaj od Nemcev izbranih moških iz Mengša je moralo naslednji dan izkopati ob ustreljenih talcih veliko, jih vanjo položiti in jih z zemljo zagrebsti. Zaradi iztečene krvi je na mestu, kjer so ležali, bujno rasla temnozeleno trava še več let.

V spomin na te žrtve stoji na grobu kamnit spomenik, na katerem so z imeni, datumom rojstva in krajem bivanja označene žrtve, pod njim pa je napisana letnica ustrelitve.«

Tako je odkritje vosovskega zločina v Gobavici in nemškega povračilnega ukre-



Spomenik ob Pšati pod Gobavico v Mengšu, kjer so Nemci ustrelili 30 civilistov, in sicer kot povračilni ukrep za vosovski pomor ob brezno Sapnica na griču Gobavica. pa opisal Marko Žerovnik.

## Partizanski umor gostilničarja Franca Marna - Šimenčka

17. avgusta 1941 je skupina komunistov z območja severno od Save in do Kamnika na Rašici ustanovila štiri partizanske čete: Rašiško, Kamniško, Radomeljsko in Mengeško-moravško, skupaj so sestavljale Kamniški bataljon.

Mengeško-moravško četo, ki je delovala v Moravški dolini, je vodil Janko Bizjak. 21. avgusta je skupina iz te čete v Brezju

pri Krtini ubila trgovca in gostilničarja Franca Marna - Šimenčka. Kot »razlog« (izgovor) za umor so partizani navedli, da so Marna ustrelili zato, ker je bil »nemški zaupnik«.

Trgovec in gostilničar je seveda moral komunicirati z oblastjo, to pa je bil takrat okupator. To komunistov seveda ni zanimalo, saj so hoteli doseči le svoj revolucionarni interes. V povračilnem ukrepu so Nemci naslednji dan tam ustrelili pet t. i. talcev.

### Z umori poskrbeli za strahospoštovanje

Začelo se je tako, kot je bilo povsod drugje po Sloveniji. Komunistični partizani so ustrelili vidnega člana vaške skupnosti. Umor je bolj kot »odstranitvi« »nasprotnika« (političnega, ideološkega, kakršnegakoli že) služil ustrahovanju ljudi na tistem območju. Tako ustrahovanje je imeli vedno izjemen učinek.

Zaradi nasilnih dejanj ljudje partizanov niso le »rešpektirali«, ampak so jih tudi spoštovali iz strahu. Poslej so vedeli, da jih morajo ubogati, o njih ne govoriti slabo in se jim ne upirati, na primer takrat, ko so prišli po »hrano« (ropat).

### Veliko revolucionarnega nasilja

Od 21. avgusta 1941 do oktobra 1943 so partizani na tem območju umorili veliko Slovencev, civilistov. Tudi nekaj Nemcev iz zased, čemur so sledila streljanja »talcev«. Pa ne le ustrelitve »talcev«, med povračilnimi ukrepi so Nemci tudi izseljevali ljudi v internacijo pa tudi požigali domove (vas Koreno 8. julija 1942, kjer so zažgali tudi 16 vaščanov; 21. julija še Zlato Polje). Revolucionarnega nasilja je bilo zelo veliko.

### Ugrabitev in umor domžalskega podjetnika Kvartiča

Oktobra 1943 so vosovci aretirali (ugrabili) domžalskega podjetnika (ravnatelja kemične tovarne barv Medič-Zankl, po vojni Helios) Slavka Kvartiča, ki je bil kot sekretar okrožne gospodarsko-finančne komisije tudi član OO (okrožnega odbora) OF Kamnik, bil pa je tudi kandidat za člana KPS.

Med njegova »obremenilna dejanja« so v Vosu uvrstili: sestajanje s Helmuthom Rozumkom, vodjo gestapa na Bledu; članstvo v pokrajinskem odboru OF, ki ga je vodil Ivan Miklavc iz Medvod, saj je tudi on imel zvezo z Rozumkom; sprejema-

**Umorjeni naj bi pripravljali ustanovitev »plave garde«. Očitek je bil nesmiseln, saj so komunisti pred tem »ustanovili« že več svojih organizacij, s katerimi so uzurpirali odpor, predvsem pa kot kriminalci odločali o življenju in smrti ljudi, pri čemer so jih veliko umorili.**



Partizani so 21. avgusta 1941 v Brezju pri Krtini ubili trgovca in gostilničarja Franca Marna - Šimenčka. V povračilnem ukrepu so Nemci tam ustrelili pet talcev.

nje Rozumkovih navodil, da morajo partizani prenehati zahrbtno napadati in požigati tovarne, v skladu s katerimi je tudi Kvartič zahteval od Kamniškega bataljona prenehanje izvajanja vojaških akcij; oviranje terenskega političnega dela, a hkrati propagiranje za vstop v OF; opiranje na premožnejše ljudi; stremljenje, da postane član OO OF; oddaljevanje ljudi od partije; zavlačevanje izvajanja direktiv ali njihovo neupoštevanje; širjenje govoric o belogardističnem značaju okrožnega komiteja KPS in omalovaževanje njegovih članov; stalno vzdrževanje zvez s »plavogardističnimi« organizatorji v kamniškem okrožju (Lojze Plemelj, Franc Polak, Vitko in Lojze Mejač) itd.

Vse te e očitke Vosa naj bi Kvartič priznal, zanikal pa je obtožbo poneverbe denarja skupaj z Miklavcem, vendar pa naj bi VOS iz »zasliševanja« ugotovila, da sta z Miklavcem poneverila 60.000 mark. VOS ga je »obsodila« na smrt. Vse to je povzeto po poročilu o zaslišanju Slavka Kvartiča, ki ga je 30. 11. 1943 napisal kamniški OK Vosa in je v Arhivu Slovenije. Kvartičev primer je v knjigi *Zločin pri Lenartu* (Ljubljana, 1973, str. 321–378) opisal Jože Vidic. Slavko Kvartič je bil tesen sodelavec Ivana Miklavca (omenil sem ga prejšnji teden na začetku članka), vodje pokrajinskega odbora Osvobodilne fronte za Gorenjsko.

### Slavka Kvartiča umorili pod Sv. Trojico

25. novembra 1943 je VOS, ki je deloval na območju Kamnika in Domžal, storil množični umor osmih »nasprotnikov narodnoosvobodilnega boja«, kot so ubite okarakterizirali. Pripravljali naj bi ustanovitev »plave garde«. Očitek je bil seveda nesmiseln, saj so komunisti pred tem »ustanovili« že več svojih organizacij, s katerimi so uzurpirali odpor, predvsem pa kot kriminalci odločali o življenju in smrti ljudi, pri čemer so jih veliko umorili.

Domžalskega podjetnika Slavka Kvartiča so umorili v okolici Račnega Vrha pod Sv. Trojico, poleg njega še Marjana Severja iz Domžal (lastnika tovarne odev), Vinka Pučka z Vira in Franca Polaka iz Mengša (lastnik tovarne filca). Pred umorom v Žejah so jih v Jurkovčevi hiši na Račnem Vrhu zverinsko mučili (Stane Stražar, *Domžale, mesto pod Goričico*, 1999, str. 538).

### Vosovski umor inženirja Antona Tepeža

V kemični tovarni Domžale, podružnici Heliosa na Količevem, so vosovci 31. decembra 1943 ugrabili inženirja Antona Tepeža (1908). Odnegli so ga v njegovo stanovanje pri Sameju v Dobu, ker pa ni hotel z njimi naprej (seveda v smrt), so ga ustrelili tam (Vidic, *Zločin pri Lenartu*, str. 372).

Stane Stražar je v knjigi *Župnija Dob skozi stoletja* (Dob, 1996, str. 612) zapisal, da se je kot »pošten in pred vojno prizadeveni predsednik fantovskih odsekov v kamniškem okraju« komunistom zdel nevaren.